

MATEŘSKÁ ŠKOLA PRAHA 9 – HLOUBĚTÍN
ZELENEČSKÁ 500, 198 00

✓ PŘÍPRAVA NA ŠKOLU

✓ DOSAŽENÍ ŠKOLNÍ ZRALOSTI

✓ KRITÉRIA ŠKOLNÍ ZRALOSTI

**✓ DOTAZNÍK PRO ZJIŠTĚNÍ ŠKOLNÍ
ZRALOSTI**

Praha 2016

Obsah

1	Školní zralost a školní připravenost	3
1.1	Školní zralost	3
1.2	Historie školní zralosti	7
1.3	Školní připravenost	8
1.4	Školní nezralost.....	9
1.5	Rozpoznání školní zralosti a školní nezralosti.....	10
1.5.1	Rodiče.....	10
1.5.2	Učitelka v MŠ.....	10
1.5.3	Pedagogicko - psychologická poradna.....	10
1.6	Lékař – pediatr	12
1.7	Učitelka při zápisu do 1. Třídy	12
2	Kritéria hodnocení školní zralosti	14
2.1	Tělesná zralost	14
2.1.1	Hrubá motorika	15
2.1.2	Hrubá motorika 5 - 6 letých	15
2.1.3	Jemná motorika a grafomotorika.....	16
2.2	Psychická zralost.....	18
2.2.1	Vnímání.....	19
2.2.2	Paměť	22
2.2.3	Představivost	23
2.2.4	Myšlení.....	23
2.3	Rozvoj řeči.....	25
2.4	Předmatické představy	27
2.5	Pozornost a pracovní zralost	28
2.6	Sociální a emocionální zralost	28
2.6.1	Sociální zralost	28

2.6.2	Emocionální zralost.....	30
3	Hra.....	32
4	Diagnostika dítěte.....	33
5	Slovníček pojmů.....	47

1 Školní zralost a školní připravenost

Kategorie školní zralosti je pojímána spíše z psychologického hlediska a zohledňuje biologickou podstatu – proces zrání. Školní připravenost je záležitostí více pedagogickou zohledňující proces učení. Obě kategorie souvisejí, prolínají se a doplňují.

1.1 Školní zralost

Psycholog Jaroslav Jirásek zavedl a prosadil do zdravotnické a školské praxe v šedesátých letech 20. století i v České republice koncept školní zralosti. Do praxe se toto psychologické vyšetření dostávalo více než deset let. Jirásek rozuměl školní zralostí „dosažení takového stupně ve vývoji, aby se dítě mohlo bez obtíží účastnit společného vyučování“ (Jirásek, Tichá, 1968, str. 11). Kniha Psychologická hlediska předškolních prohlídek psychologa J. Jiráského (spolu s J. Tichou 1967) se na dlouhá léta stala dominujícím zdrojem názorů na vstup dítěte do základní školy.

„Mertin, 2003“

Pojem školní zralost se stal v současné době nejpoužívanějším a nejznámějším odborným termínem, který se v souvislosti s nástupem dítěte do školy používá. Školní zralost je dosažení takového stupně vývoje, který umožňuje dítěti úspěšné osvojení školních znalostí a dovedností. Je to stav dítěte, který zahrnuje jeho zdravotní, psychickou i sociální způsobilost začít školní docházku a zvládnout požadavky výuky na základní škole. Jedná se o proces zrání nervového systému spojeného s dosaženými zkušenostmi dítěte. Termín zralost bývá spojován se spontánním vývojem a biologickým zráním příslušných struktur a funkcí organismu. Vývoj vždy probíhá v interakci s vnějším prostředím ve kterém dítě vyrůstá. Především v rodině.

„Školní zralost lze vymezit jako dosažení takového stupně vývoje (v oblasti fyzické, mentální, emocionálně – sociální), aby se dítě bylo schopno bez obtíží účastnit výchovně – vzdělávacího procesu, nebo alespoň bez větších obtíží, nejlépe s radostí a dychtivostí.“

„Bednářová, Šmardová, 2010, s.2.“

Definice v Pedagogickém slovníku o školní zralosti říká: „V pedagogicko – psychologickém pojetí znamená školní zralost stav dítěte projevující se v takové úrovni jeho organismu, která mu umožňuje adaptaci na prostředí školy .Toto pojetí vychází z teorií vývojové psychologie, které vysvětlují, jak dítě dozrává ve své centrální nervové soustavě, ve svých mentálních schopnostech, vnímání,pozornosti, řečových a komunikativních dovednostech.“

„Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s.243“

Obecně lze chápat školní zralost jako určitý stupeň vývoje tělesných a duševních vlastností dítěte, které je nutným předpokladem úspěšného zvládnutí školních požadavků. Většina dětí je pro nástup do školy dostatečně zralá v šesti letech. Pro děti i rodiče to bývá „událost“ a současně velká změna, která od dítěte vyžaduje zmobilizovat veškeré své adaptační mechanismy (přizpůsobit se). Musí se učit zvládat relativně velké odloučení rodiny, přijmout autoritu učitele, soustředit se na výuku, soustavně disciplinovaně pracovat a v neposlední řadě se potřebuje integrovat do skupiny spolužáků. Začátek tohoto období znamená radikální změnu. Školní docházka otevírá dítěti obzory, o kterých nemělo ani tušení. Především urychluje jeho rozumový rozvoj a učí ho myslet novým způsobem.

Nástup do školy je především důležitý sociální mezník. Školní věk je oficiální vstup do společnosti. V důsledku výkonu, který podává, respektive hodnocení podaného výkonu učitelem a spolužáky, se výrazně podílí na utváření jeho identity. Jinými slovy úspěch či neúspěch ovlivňují postavení dítěte v kolektivu třídy, které je pro jeho vztahy k jiným lidem i k sobě samému velmi významné.

„Vágnerová,1997“

Úspěšnost, s jakou se dítěti podaří zvládnout začátek školní docházky, závisí také na jeho předchozí představě o významu školy a dobrých studijních výsledcích. Tuto představu si dítě buduje téměř výhradně na základě informací, které mu zprostředkovávali a dále zprostředkovávají rodiče. Pouze slovní zdůrazňování důležitosti vzdělávání dítěti nestačí, pokud nejsou taková vyjádření doplněna také pozorovatelnou realitou – dítě jim nevěří. V minulém století chodily děti do školy, ale doma pomáhaly v produktivní práci a viděly její výsledky (dětí krejčího, sedláka, pekaře, ...). Od malička byli děti na cestě za svým povoláním. V naší civilizované společnosti je tato cesta nemožná. Řadu let nebude práce dítěte přinášet žádné viditelné výsledky. Jednou bude dospělý a bude chodit do práce, ale

tato představa je pro dítě mlhavá. Smysl práce často nechápe. Školák se musí také naučit prát s překážkami, nezdarem, zkoušet to znovu, případně se smířit s nevalným výsledkem.

„Říčan, 1990“

Velkou oporou žáka je především rodina a učitel. Bohužel se stává, že někteří rodiče kladou na žáka velké nároky. Nástupem do školy se dítě odpoutává ze závislosti na rodině. Role školáka přináší změnu životního stylu. Dochází k přijetí zodpovědnosti. Role školáka je i podřízenou rolí. Dítě se musí podřídit učiteli i školnímu řádu.

Mezi pátým a sedmým rokem dochází k vývojovým změnám v oblasti vnímání, které jsou považovány za jednu složku školní zralosti. V této době dosahuje zraková i sluchová percepce takové úrovně, jaká je potřebná ke zvládnutí výuky v první třídě. Mění se způsob, jakým dítě vnímá různé podněty a jak je interpretuje. Školní zralost je jedním z předpokladů úspěšnosti ve škole. Jde především o určitou úroveň zralosti CNS. *„Dostatečná zralost CNS zvyšuje odolnost dítěte vůči zátěži, projevuje se v jeho reaktivitě a stabilitě; dítě dokáže lépe koncentrovat svoji pozornost a zvládá se přizpůsobit školnímu režimu. Na zrání centrální nervové soustavy závisí i lateralizace ruky, motorická a senzomotorická koordinace a manuální zručnost. Zrání centrální nervové soustavy je též předpokladem pro rozvoj percepce.*

“Opatřilová, 2008, s.50“

Školní zralost - (kompetence, které jsou závislé na zrání organismu)

- Emoční stabilita a odolnost proti zátěži
- Kvalitnější koncentrace pozornosti
- Odolnost proti zátěži (adaptace na školní režim)
- Lateralizace ruky, motorická i senzomotorická koordinace a manuální zručnost
- Sluchová diferenciac
- Koordinace činnosti obou hemisfér
- Vizualní diferenciac a integrace (zralost očních pohybů)
- Myšlení na úrovni konkrétních logických operací
- Autoregulace založená na vůli a spojená s vědomím povinnosti

„Vágnerová, 2000“

Celková zralost pro školu je ovlivněna mnoha faktory. Závisí na biologickém zrání a zdraví organismu, osobním vývojovém tempu, na dosavadním vývoji dítěte a okolnostech jej provázejících, na působení rodiny i předškolních zařízení. Pomoc rodičů ve smyslu úspěšného školního startu nespočívá v budování relativního náskoku dítěte v oblasti školních dovedností (čtení, psaní, počítání), nýbrž v poskytnutí všestranně podnětného a citově vřelého zázemí, v každodenním přirozeném kontaktu s dítětem, v podněcování vývoje řeči a myšlenkových postupů, v poskytování příležitostí pro budování sociálních dovedností.

„Šimíčková – Čížková, 2005, str. 91“

Školní zralostí se u nás v současné době věnuje psycholog Václav Mertin, který poukazuje na měnící se pojetí školní zralosti/připravenosti v průběhu posledních let. Tradičně se školní zralost týká téměř výlučně dítěte. Zkoumá se jeho aktuální kognitivní, percepční, sociální, pracovní zralost a připravenost, zdravotní stav, lateralita, různé aspekty řečového projevu, grafomotoriky apod. Dítě s určitými parametry je pak pokládáno za zralé nebo připravené pro zahájení povinné školní docházky. Do prvního ročníku školy může vstoupit takové dítě, které splňuje příslušné požadavky školského systému. Veškeré intervence spojené se vstupem do základní školy se týkají výlučně dítěte. Ze všech tří rozhodujících proměnných (dítě, rodina, škola) tak manipulujeme pouze proměnnou dítě. V současné psychologii nebo v pedagogice je viděn problém spíše v systému, než v dítěti. V souvislosti se vzděláním se uvádí, že každé šestileté dítě je vzdělatelné, pokud odpovídajícím způsobem upravíme obsah a formu vzdělávání a přizpůsobíme přiměřeným způsobem podmínky vzdělávání. Tento prosazující trend se nazývá ekologický, systémový přístup k psychickým jevům. Jde o vhodný psychologický a pedagogický přístup, díky kterému lze vzdělávat i děti s jasnými problémy.

„Mertin, Gillernová, 2003“

Při rozhodování o zahájení školní docházky je nutné řídit se krom kritérií a pouček také citem, intuitivně, na základě zkušenosti. Je třeba i zohledňovat i aktuální životní situaci dítěte a jeho rodiny. Lze konstatovat, že pro zralé dítě je vhodnější zahájení školní docházky a pro nezralé je vhodnější její odložení. Některé nezralé děti potřebují pouze čas na přirozené vyzrání, některým je třeba poskytnout podporu v rozvoji oslabených oblastí (rodina, MŠ formou individuálního vzdělávacího plánu, individuální speciálně –

pedagogická péče v pedagogicko – psychologických poradnách nebo speciálně pedagogickém centru.

„Bednářová, Šmardová, 2010, s.7“

1.2 Historie školní zralosti

U nás má historie školní zralosti dlouholetou tradici sahající až do období J. A. Komenského. Touto otázkou se zabýval a stanovil šestý rok dítěte jako nevhodnější pro zahájení školní docházky, ale zároveň upozornil na možnou „nezralost“ některých dětí. V „Informatoriu školy mateřské“ se J. A. Komenský zmiňuje o dvou podmínkách, které by dítě před nástupem do školy mělo splňovat – umět vše, co se mělo naučit v klínu mateřském, tedy ty znalosti a návyky, které se od něj na prahu školy očekávají a schopnost soustředit se na otázky a odpovědi, tedy přiměřené intelektové schopnosti. Zároveň se zmiňuje o individuálních rozdílech mezi dětmi a možnosti posunout začátek školní docházky podle individuálních dispozic dětí. Pojem školní zralosti najdeme i ve Velké didaktice J. A. Komenského.

S termínem školní zralosti se dále setkáváme v dílech vídeňské pedagogické školy Charlotty Bühlerové (Schulreife) z dvacátých let dvacátého století.

Když zhruba před necelými padesáti roky zavedl a postupně do zdravotnické a do školské praxe prosadil psycholog Jaroslav Jirásek koncept školní zralosti, šlo v té době o jedno z nejvýraznějších narušení jednotnosti našeho školství. Trvalo ještě přibližně 10 – 15 let než se orientační psychologické vyšetření stalo rutinní součástí péče o děti, vstupující do povinného vzdělávání. Myšlenka, podle které se liší stejně staré děti v somatických a kognitivních předpokladech, ale také ve zralosti, která pak může rozhodnout o školních výsledcích, nebyla do té doby příliš akceptovaná. Do té doby vstupovaly do povinného vzdělávání všechny děti podle kalendářního věku a pokud posléze některé z nich v první třídě neprosplávalo, mělo se více snažit, intenzivněji měli pracovat rodiče. Dítě navštěvovalo doučování, a když se nedostavily výsledky, tak opakovalo ročník nebo bylo doporučeno do zvláštní školy.

Mnoho základních poznatků o školní zralosti přinesl i průzkum J. Langmeirera, který prováděl ve všech prvních třídách v Havlíčkově Brodě.

Školní zralostí se u nás zabývali: Z. Matějček, A. Kern, J. Langmeier, D. Langmeierová a mnoho dalších.

V současné době se problematikou školní zralosti zabývá V. Mertin, I. Gillernová, O. Zelinková, ...

1.3 Školní připravenost

Průcha, Walerová, Mareš ve své práci tvrdí, že školní připravenost je „komplexní charakteristika, která zahrnuje jak úroveň biologického a psychického vývoje dítěte, tak dispozice utvářené na základě učení a vlivem konkrétního sociálního prostředí“.

„Průcha, Walterová, Mareš, Pedagogický slovník 2003“

Pro úspěšné zvládnutí role školáka jsou potřebné i mnohé kompetence, které jsou vázané na učení a jsou tudíž závislé na specifickém působení sociálního prostředí. Jsou základem školní připravenosti. Jde o chápání hodnoty a významu školního vzdělání, které ovlivňuje především motivaci dítěte. Při nástupu do školy musí dítě dosáhnout určité socializační úrovně v oblasti rozlišování a zvládání různých rolí, v oblasti verbální komunikace a v systému běžných norem chování (které by mělo být schopné reálně respektovat). V socializačním procesu hraje nejdůležitější roli rodina, ovlivněná dalšími sociálními skupinami jako je např. církev nebo sociální vrstvou do níž patří, etnickou skupinou atd.

„Vágnerová, r.1997“

Školní připravenost lze charakterizovat několika složkami, které zahrnují jak vnitřní vlivy (zrání CNS, rozvoj kognitivních procesů), tak i vlivy vnější (působení prostředí, výchovného vedení). Vývoj dítěte vždy probíhá v interakci s prostředím, ve kterém vyrůstá, se záměrným i nezáměrným ovlivňováním všech, kteří na něj působí.

Školní připravenost - (kompetence, které jsou závislé do jisté míry na prostředí a učení)

- Respektovat hodnotu a smysl školního vzdělání (motivace ke školní práci)
- Rozlišovat různé role a diferencovat chování, které je s ním spojeno
- Úroveň verbální komunikace
- Respektovat běžné normy chování i hodnotový systém

„Vágnerová, 2000“

V současnosti tedy můžeme pojímat školní připravenost jako výslednici charakteristik dítěte, přání a očekávání rodičů, kvality domácího prostředí, kvality působení mateřské školy a charakteristik a požadavků školy (spíše však učitelky, školského systému). Stejný vzdělávací výsledek lze totiž dosáhnout změnou kterékoli z uvedených charakteristik.

Z výše uvedeného systémového přístupu vyplývá, že pro rozvahy o vstupu dítěte do základní školy by učitelka měla brát v úvahu okolnosti na straně:

- **Předpoklady na straně dítěte** (věk, pohlaví, rozvoj řečových dovedností, učivost, chápavost, soustředění, psychomotorické tempo, dovednost prosadit se, grafický projev, zdravotní stav)
- **Předpoklady na straně rodiny** (podnětnost rodinného prostředí, rodinné klima, socioekonomický status rodiny, očekávání ohledně vzdělávacích výsledků)
- **Předpoklady na straně mateřské školy** (zaměření na rozvoj specifických dovedností potřebných ve škole, dosavadní úroveň a výsledky přípravy, profesní kompetence učitelek)
- **Předpoklady na straně základní školy a školského systému** (program – podle kterého se v základní škole vzdělává, profesní kompetence učitelek, podmínky ve škole, školský systém)
- Existují okolnosti, které nespádají do uvedených kategorií, přesto mohou významným způsobem ovlivnit školní úspěšnost dítěte.

„Mertin, 2003“

1.4 Školní nezralost

Školní nezralost je souhrnný název pro skupinu znaků, které mohou způsobit selhání dítěte v ZŠ. Z tohoto důvodu je důležité případnou nezralost rozpoznat co nejrychleji, aby se mohlo využít zbývajícího času, před nástupem do ZŠ k cílené pomoci, která může být zaměřena na zlepšení schopností a dovedností. Pomoc dětem může probíhat přímo v MŠ, rodině, pedagogicko – psychologické poradně a logopedické poradně. Díky tomu se většinou podaří zabránit zbytečným odkladům školní docházky a zamezí se tomu, aby se školsky nezralé děti dostaly do první třídy.

Podle Jiráska a Tiché můžeme příčiny školní nezralosti rozdělit do kategorií:

- a) nedostatky v somatickém vývoji a zdravotním stavu
- b) opožděný mentální vývoj, snížená inteligence
- c) nerovnoměrný vývoj, oslabení dílčích schopností a funkcí – dysfunkce, specifické vývojové poruchy, lehké mozkové dysfunkce, poškození centrálního nervového systému
- d) neurotický povahový vývoj, neurotické rysy a symptomy
- e) nedostatky ve výchovném prostředí a působení na dítě- psychická deprivace, subdeprivace (psychické strádání v rodině)

1.5 Rozpoznání školní zralosti a školní nezralosti

Kdo nejčastěji rozpozná školní zralost dítěte

1.5.1 Rodiče

Znají své dítě nejlépe, ale někdy jim chybí možnost srovnání schopností svého dítěte. Mnohdy velmi záleží, kolik času věnují svému dítěti při hře, povídáním si s ním, společným aktivitám, ale i přípravě na školu.

1.5.2 Učitelka v MŠ

Učitelka v MŠ dítě nejen zná, protože má možnost s ním trávit poměrně dlouhou dobu, ale zná je i ve vztahu k vrstevníkům a může je srovnat s jinými dětmi. Navíc má pedagogické vzdělání a zkušenosti. K diagnostice dítěte má možnost získat nejvíc informací. Portfolio dítěte se vyplňuje již při nástupu do MŠ. Před nástupem do školy tak vznikne poměrně ucelená mozaika jeho schopností a dovedností.

1.5.3 Pedagogicko - psychologická poradna

Pedagogicko – psychologické poradna (PPP) je „zařízení“, které se zabývá poradenskou činností v oblasti vývoje, výchovy a vzdělání dětí a mládeže. Poskytuje služby školám, výchovným poradcům a psychologům ve školách, rodičům, aj. Požádat o

vyšetření můžou rodiče, MŠ, ZŠ aj. Vyšetření lze provést bez doporučení lékaře (pediatra). Důležitý je ovšem souhlas zákonného zástupce dítěte.

K určení školní zralosti existuje nyní zhruba 30 testů, které se zaměřují na různé oblasti. Například inteligenci, řečový projev, laterální, koordinaci zraku a jemné motoriky atd. Poradenský psycholog si vždy vybírá konkrétní test a

ve výsledku psycholog zhodnotí výkon dítěte a vydá doporučení o odkladu školní docházky, nebo doporučí školní docházku. Někdy psycholog se zákonným zástupcem domlouvá další spolupráci v rámci poradny.

Pro odborné psychologické posouzení školní zralosti jsou používány například následující testy:

Orientační test školní zralosti, který je u nás nejznámější a nejvíce používaný. Tento test vypracoval Jirásek jako českou verzi Kernova testu. Test slouží především pro orientační diagnostiku při posuzování dítěte a jeho obsahem jsou tři úkoly. Kresba mužské postavy, vycházející z představy vývoje kresby napodobení psacího písma a obkreslení skupiny bodů. Výsledky jsou hodnoceny podle posuzovací škály od 1 do 5, podobně jako školní známkování s tím, že hodnota 3 znamená průměrnou školní zralost v grafické oblasti.

Obrázkovo slovníková zkouška, kterou její autor Kondáš radí kombinovat s Jiráskovou úpravou Kernova testu. Na základě popisování obrázků se hodnotí slovní zásoba a pohotovost dítěte.

Vývojový test zrakového vnímání Frostingové. Je určen dětem od čtyř do osmi let. Vychází ze stupňů vývoje zrakového vnímání: „Každý nižší stupeň je předpokladem k rozvinutí nové kvality stupně vyššího, (Pokorná, 2001, s.176). Jednotlivé stupně vymezila sama autorka:

1. stupeň: Vizuomotorická funkce představující koordinaci oka těla ve vzájemném propojení
2. stupeň: Vnímání figury a pozadí
3. stupeň: Kontaktní vnímání tvaru
4. stupeň: Zrakové vnímání polohy předmětu v prostoru

5. stupeň: Vnímání polohy dvou nebo více předmětů v prostoru vůči sobě navzájem

Zkouška vědomostí předškolních dětí Matějčka a Vágnerové zjišťuje rozumové schopnosti a míru jejich uplatnění. Zahrnuje deset oblastí dětského života a zjišťuje u dítěte jeho znalosti o rodině, pracovních činnostech, orientaci v čase, znalost pohádek, atd.

Reverzní test Edfeldtův zjišťuje schopnost rozlišovat zrcadlové tvary a tím připravenost ke čtení. Jde o percepční zralost či nezralost dítěte. Test obsahuje figury, které se liší podle osy v rovině horizontální a vertikální. Dítě určuje, zda jsou obrazce stejné nebo odlišné.

Test duševního obzoru a informovanosti je Jiráskův test zjišťující podnětnost rodinného prostředí a úroveň inteligence dítěte.

Moseleyův test slouží k zjišťování úrovně sluchového vnímání. Dítě má určit, zda je v daném slově obsažena určitá hláska.

Ke zjištění pravolevé orientace se obvykle používá postup uvedený v Souboru specifických zkoušek, který vypracoval Z. Žlab. Zkoušky obsahují orientaci ve čtverci, na vlastním těle a na osobě sedící čelem.

1.6 Lékař – pediatr

Dětský lékař většinou zná dítě od narození a dokáže posoudit především jeho somatickou stránku. Upozorňuje na děti fyzicky oslabené, dlouhodobě nemocné, či smyslově a zdravotně handicapované. Případnou nezralost může odhalit i pětiletá prohlídka.

1.7 Učitelka při zápisu do 1. Třídy

Zápis do 1. třídy probíhá formou posuzování školní zralosti. Na zápis dítě přichází s jedním nebo oběma zákonnými zástupci. U zápisu jsou obvykle přítomni dva učitelé/ky. Jeden/a s rodičem probírá úřední záležitosti a druhý/á se obvykle věnuje dítěti.

Úroveň zjišťovaných znalostí dítěte z vlastní zkušenosti:

- Jméno, příjmení, bydliště, věk, jména a povolání rodičů, jména sourozenců
- Orientaci v prostoru (vlevo, vpravo, nahore, dole, vpředu, vzadu)
- Recitace básně, písně
- Kresba lidské postavy
- Barvy a tvary
- Řešení problému
- Rozdíly na obrázcích
- Matematické pojmy

2 Kritéria hodnocení školní zralosti

Tato část práce popisuje kritéria školní zralosti ve třech složkách. Jde o složku tělesnou (fyzickou a zdravotní stav), rozumovou (psychickou) a sociální, která v sobě zahrnuje i zralost citovou. Tato teoretická část se zaměřuje na kritéria, které nám pomáhají s diagnostikou školní zralosti.

2.1 Tělesná zralost

Nejčastějším kritériem školní zralosti je tělesný vývoj dítěte a jeho zdravotní stav. V období vstupu do školy se nápadně mění tělesné proporce. Dochází k protažení postavy, prodlužují se končetiny, změny vedou k dosažení „filipínské míry“, kdy ruka natažená přes vzpřímenou hlavu dosáhne na ušní lalůček na druhé straně. S proměnou tělesných proporcí totiž úzce souvisí změny v ovládání těla. Dítě je schopno přesnějších pohybů, které dříve nezvládalo, a které je nezbytné pro úspěšné zvládání psaní, lépe také koordinuje automatické a volní pohyby. Neméně důležitý pro stanovení stupně fyzické zralosti je také vývoj zubů – započetí druhé dentice, opakovaně se ukazuje důležitým i celkový zdravotní stav. Pokud je dítě nemocné, zkracuje se mu doba k učení. Nejde však jen o čas potřebný na samotné léčení a z něho vyplývající absence ve škole, ale i o období před vypuknutím nemoci a zejména doba, potřebná k plné rekonvalescenci. Z hlediska plnění závažných vývojových úkolů se může stát, že kvůli zdravotnímu stavu se změní jejich hierarchie a vzdělání se tak dostane na vedlejší kolej, protože podstatnou část psychické energie věnuje dítě zvládání nemoci a jejích následků.

Tělesnou zralost posuzuje především pediatr v rámci předškolních zdravotních prohlídek, vyjadřují se k ní však také rodiče a učitelé MŠ. Při posuzování výšky a hmotnosti je dokázáno, že děti slabé tělesné konstituce jsou víc ohroženy zvýšenou unavitelností a nemocností. Přihlíží se i na rozdíly v pohlaví, jelikož děvčata obvykle předbíhají ve svém vývoji chlapce v průměru o půl roku. Chlapci se prakticky ve všech zdravotních charakteristikách jeví jako ohroženější, náchylnější k poruchám, nemocem. Totéž platí i pro problémy v oblasti psychologické. Chlapci dosahují v průměru horšího prospěchu, častěji trpí poruchami učení a chování, jsou častěji doporučováni k vyšetření v pedagogicko-psychologických poradnách, apod. Školní vzdělávání je zatím stále ještě

příhodnější pro dívky i v tom smyslu, že klade značný důraz na klid, soustředění, vytrvalost, poslušnost, přizpůsobivost, pečlivost, kvalitní jazykové a řečové dovednosti.

Fyzická kondice dítěte hraje svoji roli při zahájení školní docházky. Dítě lépe snáší únavu a tělesnou zátěž, která je na něj kladena školním vyučováním a zároveň vykazuje lepší odolnost proti únavě a infekcím.

2.1.1 Hrubá motorika

Dítě vstupující do mateřské školy, je vybaveno základními pohybovými návyky, zdokonaluje se jeho pohybová koordinovanost. Předškolní dítě rádo běhá, skáče, leze po žebříku, hází s míčem.

Předškolák by měl mít osvojeny základní pohybové dovednosti jako např.: překonat určitou vzdálenost, překážku přeskokem, výskokem, skokem (přes lavičku, polštář apod.), udržet rovnováhu (přecházení po provaze položeném na zemi, hra na sochy), skákat po jedné noze, chytat a házet míč, skákat přes švihadlo, zvládnout jednoduchý rytmický pohyb (vhodné je spojení určitého pohybu s říkankou nebo písničkou, s hudebním doprovodem, čímž zároveň dítě připravujeme na sluchovou analýzu a syntézu slov).

Nedostatky v této oblasti se projevují u dítěte nešikovností, neobratností a nekoordinovaností pohybů, kde je narušena jejich souhra. Důležitá je souhra pohybu s kontrolou zraku a myšlením, tzv. vizuomotorická koordinace. Vhodná je např. školka s míčem (švihadlem). Kromě házení a chytání míče musí dítě i správně počítat, sledovat změny, provádět různé pohyby, soustředit se, je zapojena i paměť. Vhodné je i provádět cviky rukou a nohou ve vodě, která uvolňuje.

2.1.2 Hrubá motorika 5 - 6 letých

- Kroky v běhu se prodlužují a zlepšuje se ovládání pohybu. Umí uskakovat do strany. Mezi kroky se zkracuje doba, kdy má nohu na zemi. Působí ladněji.
- Umí rychle běhat a ovládá zastavení.
- Skákání na jedné noze je plynulejší, dítě je pružnější v kotnících, kolenou a kyčlích.
- Umí poskočit na jedné noze až 10 krát za sebou. Dívkám to jde lépe než chlapcům.

- Umí šplhat po provazovém žebříku s volným koncem a možná také zvládne šplhání po tyči či provaze. Někdy už zkouší šplhat po stromech.
- Po kladině široké 7,5 cm už ujde asi 3,3 m a pozpátku asi 2,4m. Ze stoje umí skočit do dálky asi 38-45 cm, s rozběhem asi 70-88 cm a přeskočí překážku vysokou asi 23 cm.
- Umí vyskočit do výšky asi 5-7,5 cm.
- Umí skákat přes švihadlo a na konci pátého roku se při skákání odráží přední částí chodidla.
- V míčových hrách jde dítě celým tělem míči naproti, odhaduje vzdálenost.

„Einonová, 2002“

2.1.3 Jemná motorika a grafomotorika

V předškolním věku dochází ke zpřesňování pohybů jemné motoriky. Manuální zručnost je rozvíjena denně běžnými činnostmi (osobní hygiena – mytí, čištění zubů, česání, oblékání), hrou (stavění z kostek, oblékání panenek, hry s bábovičkami na písku). Dále se rozvíjí trháním a stříháním papírů, lepením, modelováním, muchláním různých materiálů, navlékáním korálků, používáním příboru. Vhodné jsou všechny činnosti, kde jsou zapojeny zejména dlaně a prsty rukou.

Vývoj jemné motoriky je patrný v kresbě. Postupně je dítě schopno napodobovat čáry (vertikální, horizontální), geometrické obrazce (kruh, kříž, čtverec, trojúhelník). Vývoj formálního zpracování kresby lidské postavy (od hlavonožce až ke správnému zobrazení lidské postavy) ukazuje na stále zvyšující grafomotorické dovednosti.

Již Jan Amos Komenský ve svém díle Informatorium školy mateřské v kapitole XI. uvádí: *„Aby dítka takáž zakušení měli, dávati jim neškodí křidu do rukou, aby sobě po lavicích, po stole (neb tabuli obzvláštní jim k tomu dala) malovali a škrtali, jak chtějí a co chtějí a mohou, čáry, kříže, kolečka, skřítkovy nohy, hvězdy, suky nějaké, stromy, koně etc. „* Tento „učitel národů“ se už před více jak třemi a půl stoletími zabýval grafomotorickými dovednostmi předškolních a školních dětí.

Na začátku grafomotorického projevu stojí dětská radost z pohybu, z ovládání svalů, kloubů a nervů. První dětské čmáranice jsou jakýmsi experimentem s jednoduchými tahy a liniemi bez plánu a kontroly, které pramení z nadbytku nervosvalové energie. Spojuje se v nich radost ze vzniklé grafické stopy s radostí z pohybu. Čmáranice se podobají hře, ve

kteře děti zanechávají něco trvalého – čáru, bod, linii, skvrnu jako příznak své dětské individuality. Spontánní radost z výrazné a trvalé stopy, kterou zanechává mimovolný pohyb dětské ruky držící kreslicí materiál, záhy vystřídá úsilí zacházet s tužkou nebo pastelkou cílevědomě. Umožňuje to přechod z pohybů celého těla a následně celé ruky k postupnému uplatňování centra pohybu v loketním kloubu. Zdokonalování motoriky ruky a rozvíjení jemnomotorických koordinovaných pohybů v součinnosti se smyslovými funkcemi, zejména zrakem a hmatem se zákonitě odrážejí na kvalitě dětských prací. Dítě si zvyká koordinovat při kreslení své pohyby a cíleně se snaží o realizaci svých záměrů. Obvyčejně se snaží kreslit to, co má pro něj velkou funkci a význam. Takto dokáže vypovídat o svém vztahu k okolnímu světu. Rozvoj grafomotoriky je individuální. Záleží na rozvoji psychomotorických činností a to v součinnosti a koordinaci pohybů jemné a hrubé motoriky, ve spojení se smyslovou kontrolou a v závislosti na úrovni psychiky. Proto se kreslení a psaní stává jedním z důležitých nástrojů poznávání vývoje osobnosti dítěte.

Aby se dítě mohlo naučit psát, jsou nezbytné základní zkušenosti v oblasti učení a prožívání. Dítě musí nejdříve v přímém smyslu chápat své okolí a uchopit předměty v něm rukama, tělem, očima a ušima, aby mohlo provádět zkušenosti i do abstraktních pojmů. Když si například nikdy neohmatalo kruh, nedovede si kruh ani představit v myšlenkách, ani tento geometrický obrazec namalovat. Mnoho nápadností pramení z nedostatku zkušeností, a nikoli ze skutečné poruchy. Mnoho těchto nápadností lze předem zachytit a zastavit umožněním přiměřeného a přirozeného vývoje. Vývoj podléhá hierarchickému pořadí. Pro narušený vývoj je charakteristické přeskočení vývojových kroků, případně změna přirozeného průběhu vývoje a narušení propojení jednotlivých oblastí.

Na počátku kreslí dítě celou paží a pohyby řídí ramenním kloubem, později loktem, pak zápěstím a nakonec spolu zapojuje i klouby prstů. To mu umožňuje zlepšit svou techniku a současně je tím položen základ pro psaní ve škole.

Děti, které navštěvují poslední rok mateřské školy, tedy ve věku 5 až 6 let by měly v průběhu roku zvládat grafomotorické činnosti (pracovní listy), které by jim neměly činit větší potíže. Dále by měly správně držet tužku, obkreslit jednoduchý tvar a nakreslit proporcionálně správně figuru bohatou na detaily.

V období předškolního věku má už většina dětí ruku vyhraněnou. Upřednostňuje jednu dominantní ruku při kreslení a úchopu různých předmětů více. Ověření laterality

provádí pedagogicko – psychologická poradna. Rodiče mohou podat žádost o vyšetření lateralit po dosažení čtvrtého roku věku dítěte. Při zjišťování lateralit se setkáváme s pojmem přednostní ruka (což je ruka, se kterou dítě spontánně provádí daný pohyb). Je to také mnohdy obratnější ruka (podává kvalitnější výkony).

Dominantnost ruky zjišťujeme na kreslení tužkou, stříháním, čištěním zubů, česáním vlasů, otevíráním dveří, zamykáním klíčem, zacházením s hračkou, házením kostkou, házením míčem apod.

Jemná motorika 5 – 6 letých

- kreslí zvířata a stromy; maluje domy s detaily, jako jsou dveře a okna; umí se podepsat
- zlepšuje se ovládání tužky; zvládá spojování bodů, obkreslování čar nebo útvarů; vybarvuje úhledněji, ale stále trochu přetahuje
- zlepšuje se ovládání nůžek, umí stříhat podle rovných i zvlněných čar, ale stále ještě neumí dobře vystřihovat
- jídelním nožem si krájí jídlo, ale má stále problémy s krájením masa
- navléká nit do jehly

„Einonová, 2003

2.2 Psychická zralost

Psychickou zralostí se rozumí zralost kognitivní, duševní, rozumová. Tato stránka připravenosti dítěte na vstup do školy je výrazně ovlivněna jednak vrozenými dispozicemi, dále se podílí celkový dosavadní průběh vývoje dítěte, a zvláště pak rodinné prostředí a výchova. K tomu přistupuje obvykle pozitivní vliv mateřských škol (upevnění hygienických a sociálních návyků, nové pojmy a formy činnosti, informovanost v řadě oblastí, získávání dovedností....). (Šimíčková – Čížková, 2005, str.88)

Vývoj poznávacích procesů je závislý na stále dozrávající nervové soustavě. Dítě tak může stále důkladněji poznávat okolní skutečnost. (Klindová, Rybářová, 1978)

Úroveň racionálně – kognitivních procesů (vnímání, pozornosti, zpracování a osvojení podnětů, porozumění situacím) závisí nejen na zrání centrální nervové soustavy a

narůstající zásobě zkušenosti, ale i na kvalitě imaginativně – emotivních funkcí osobnosti (motivaci, prožívání). (www.fi.muni.cz)

Pro zvládnutí trivia je podstatná dostatečná úroveň rozumových schopností a rovnoměrnost vývoje v jednotlivých oblastech. U dětí, jejichž kognitivní schopnosti celkově dozrávají pomaleji nebo které výrazněji ve vývoji zaostávají, je obvykle doporučován odklad školní docházky, a zároveň by jim měla být věnována zvýšená péče. U dětí, které mají nezralou pouze jednu z oblastí, je zásadní motivace k činnostem, které podporují a rozvíjejí deficitní oblast. U dětí mimořádně nadaných a ve svých schopnostech převyšující věk je možné zahájení školní docházky před dovršením šesti let.

2.2.1 Vnímání

Vnímání je pro dítě předškolního věku ze všech poznávacích procesů nejdůležitější. V tomto období je však pro percepci příznačná slabá účast druhé signální soustavy (řeči). To se projevuje tak, že vjem je nejasným odrazem skutečnosti ve vědomí dítěte.

„Klindová, Rybárová, 1978“

Převládá tedy celistvé vnímání, při němž dítě nevyčleňuje podstatné části předmětů, nerozezná základní vztahy mezi nimi. Vnímá hlavně nápadné předměty, které upoutaly jeho pozornost a především ty předměty, které mají vztah k činnosti.

„Šimíčková – Čížková, 2008“

2.2.1.1 Zraková percepce

Schopnost zrakového vnímání se rozvíjí od narození. Nejdříve dítě vnímá světlo a tmu, později obrysy obličejů, dále se vnímání zpřesňuje směrem k větší diferenciaci tvarů, což je později důležité při nácviu čtení a psaní. U většiny dětí předškolního věku dosahuje zrakové vnímání před nástupem do školy dostatečné úrovně pro nácvik školních vědomostí.

Rozdíl mezi obrazci, lišícími se tvarem, pozná dítě až asi ve věku čtyř let, později dítě rozlišuje obrázky stejné tvarem, ale obrácené vertikálně (podle osy nahoře – dole). Nejobtížnější je rozlišování stejných tvarů, obrácených k sobě horizontálně (zrcadlově podle osy vpravo- vlevo). Předpokládá se, že záměna písmen u dyslektiků je způsobena tím, že tyto děti ve zrakové percepci setrvávají v období, kdy rozlišují tvar, ne polohu

(úroveň zrakového vnímání zůstává přibližně na úrovni čtyřletého dítěte). Ukázalo se, že u dětí, které měly později obtíže ve čtení, se projeví již v předškolním věku nedostatky v rozlišování tvarů, které se liší podle osy v rovině horizontální či vertikální.

V souvislosti se zrakovým vnímáním se setkáváme i s pojmy zraková paměť, zraková analýza a syntéza. Zraková paměť představuje vlastnost jedince uchovávat zrakové podněty, v případě školáka např. tvary písmen. Ta ovšem představují již určitý zjednodušený symbol. Než dítě k těmto symbolům dospěje, musí se naučit uchovávat a rozpoznávat konkrétní předměty a jejich obrázky (toto se cvičí např. při pexesu; Kimově hře; co se změnilo na obrázku; dokresli, co na obrázku chybí apod.) Dítě by mělo umět rozpoznávat předměty a obrázky jako celek, zároveň je umět i rozložit na části (rozložený obrázek, puzzle) – zraková syntéza a analýza.

Pro školní práci je důležitý rozvoj vidění na blízko a tudíž i snadnější percepce detailů. Předškolní děti vidí lépe na větší vzdálenost než na blízko, protože mají tendenci zaostřovat na dálku. V průběhu vývoje se mění schopnost ovládat akomodaci oční čočky ovlivňující přesnost vidění na různou vzdálenost. Proto malý školák u této činnosti příliš dlouho nevydrží.

Zrakové vnímání je nezastupitelné pro poznávání okolního světa. Zrakem přijímáme nejvíce informací. Ovlivňuje rozvoj řeči (myšlení), vizuomotorické koordinace, prostorové orientace, základní matematické představy.

„Bednářová, Šmardová, 2010“

Zraková percepce v 5 – 6 letech

- diferenciace – rozlišovat předměty, vyhledávat stejné obrazce z několika podobných, odlišovat, co do skupiny nepatří, vyhledávat rozdíly na zdánlivě stejných obrázcích, odlišit jeden obrazec v řadě stejných, hledat ukryté věci na obrázku
- analýza a syntéza – skládat celek z částí (skládačky, puzzle, stavebnice)
- orientace – bludiště, postavení a vztahy mezi předměty v prostoru i na ploše, určení polohy, používat pojmy nahoře, dole, později vlevo, vpravo.

2.2.1.2 Sluchová percepce

Sluchové vnímání u dítěte začíná rozeznáváním zvuků a lokalizací zvuku, odkud přichází (určit polohu určitého zvuku). Dítě by mělo umět vyčlenit určitý zvuk (např. ťukání, šustění, cinkání). Jedná se o diferenciaci akustické předlohy („odfiltrovat“ vedlejší zvuky, soustředit se na to nejdůležitější, aby se nenechalo lehce vyrušit vedlejšími, nepodstatnými podněty).

Mezi čtvrtým a pátým rokem začíná dítě rozlišovat jednotlivá slova ve větě (k tomu slouží říkadla, která řeč rytmizují a celek věty dělí do menších částí, čímž se dítě učí sledovat slova i jednotlivé slabiky slov). Slova i slabiky mohou děti vytleskávat nebo vyťukávat, určovat jejich počet a následnost.

Kolem pátého roku začínají děti vnímat hlásky ve slově. Nejdříve jsou schopny určit první hlásku, kterou slovo začíná (les – l), potom teprve končící samohláskou (auto – o). Nejobtížnějším úkolem sluchové diferenciaci je určit hlásku uprostřed slova (pes – e). Určování pozice hlásky ve slově je důležitým předpokladem pro zvládání čtení a psaní. Přibližně do šesti až sedmi let věku dochází k rozlišování a vnímání délky samohlásky (dal – dál) a rozlišování mezi měkkými a tvrdými slabikami (di, ti, ni – dy, ty, ny).

Kvalita sluchové percepce závisí i na pozornosti. Sluchová analýza a syntéza se ve větší míře rozvíjí ve škole. Šestileté děti většinou dobře rozlišují fonémy a tato schopnost dozrává v cca 6,5 letech. Centrum rozlišování zvuků je v levé hemisféře, která funkčně dozrává později než pravé hemisféře. Vnímání řeči je v levé hemisféře, ale vnímání jednotlivých hlásek je v pravé hemisféře. Je tedy potřebná koordinace obou hemisfér, která záleží na rovnoměrnosti jejich zrání. U chlapců probíhá celkové zrání pomaleji, ale funkční diferenciaci pravé hemisféry se objevuje dříve. Proto je spolupráce hemisfér obtížnější a chlapci mívají zpočátku ve škole potíže.

Sluchová percepce dítěte v 5 – 6 letech

- Diferenciaci – rozlišovat zvuky, napodobovat rytmus
- Analýza a syntéza – rozklad slov na slabiky, poznat první (poslední) hlásku ve slově, hledat slova začínající určitou hláskou nebo slabikou
- Orientace – lokalizovat zvuk v prostoru

2.2.2 Paměť

Kapacita paměti se v průběhu školy zvyšuje. Až do 9 – 10 let nemá dítě dostatečnou kapacitu paměti, aby mohlo zpracovat složitější zadání či kombinovat různé operace. Nezbytnou podmínkou rozvoje paměťových funkcí je schopnost selekce a potlačení těch informací, které nejsou aktuálně užitečné. Paměťová strategie, jako je například opakování začínají používat děti až v 6 – 7 letech.

Vývoj paměti je závislý na vývoji pozornosti. A ta je závislá na dosažení určitého stupně zralosti CNS. Pozornost je jedním z prostředků regulace psychické aktivity. Schopnost soustředit se dozrává na počátku školního věku a lze ji považovat za jednu ze složek školní zralosti. Délka soustředění je v sedmi letech dítěte 7 – 10 minut a v 10 letech 10 – 15 minut.

„Základním rysem paměti, jak uvádějí i Vágnerová, Valentová (1994), je neustále převaha konkrétnosti a mimovolnosti, první projevy úmyslné paměti se projevují koncem předškolního věku. Převládá paměť mechanická (opírá se o vnější náhodné znaky), avšak rozvíjí se i paměť slovně logická (postihuje vnitřní vztahy). Známé a často opakující události dovede dítě reprodukovat na základě logického sledu a logických souvislostí.“

„Šimíčková – Čížková, 2008, s. 69“

To znamená, že dítě si pamatuje věci živelně, bez úsilí si je zapamatovat. Pamatuje si říkanky i děj pohádek, které uslyšelo od dospělých osob, a to obvykle i tak podrobně, že trvá na doslovné reprodukci. Avšak pokaždé si zapomíná umýt ruce před jídlem nebo uložit si věci, třebaže se mu to každý den připomíná. Lépe si zapamatuje, pokud jde o bezprostřední zážitky, které samo citově prožilo. V druhé polovině předškolního období pozorujeme první náznaky úmyslného zapamatování. Dítě si dokáže zapamatovat i podněty, které se ho citově nedotýkají. V předškolním věku se velmi intenzivně rozvíjí obsah dětské paměti. Úměrně s touto vlastností se rozvíjí i trvalost paměti. V útlém věku si dítě uchová pouze ojedinělé citové zážitky, kolem pátého až šestého roku se už vytváří bohatý a souvislý řetěz vzpomínek. Obsažnější a trvalejší paměť, umožňuje dítěti předškolního věku získávat bohatší zkušenosti – učit se.

„Klindová, Rybárová, 1978“

2.2.3 Představivost

Rozvoj vnímání obohacuje představivost – fantazie. Umožňuje dítěti vytvářet si představy různých předmětů, jevů, situací, které nikdy neprožilo. Intenzivně se rozvíjejí fantazijní představy pomocí pohádek, dítěti se zdají pochopitelné příběhy, ve kterých se uplatňuje personifikace. Představivost se také uplatňuje v námětových hrách, dítě v nich napodobuje to, co odpozorovalo z reálné situace. Dítě také „fantazíruje při volbě předmětů ve hře – povalený kmen stromu je pro něj například letadlem nebo krabice od bot představuje domeček.

„Klindová, Rybárová, 1978“

Dítě používá svou fantazii nejen při hrách, ale i v každodenních situacích. Pomocí fantazijních představ vysvětluje realitu, čímž vznikají neopakovatelné originální reakce.

„Šimíčková – Čížková, 2008“

Z představivosti vznikají první dětské lži. Nejsou to ve skutečnosti lži, protože nevznikají za účelem klamat. Dítě nemá ještě dostatečně vyvinutou kritičnost, aby dokázalo rozlišit výmysl a skutečnost. V předškolním věku dítě uplatňuje fantazii více a častěji, protože se tak snaží nahradit mezery a nedostatky ve svých rozumových možnostech.

„Smrčka a kolektiv, 1969, s. 132“

2.2.4 Myšlení

Předškolní období je fází názorného, intuitivního myšlení. Je to stále ještě prelogický způsob uvažování. Charakterizuje jej egocentrismus a fenomenalismus.

- Egocentrismus – psych. zaměření na vlastní osobu, své já (vlastní prožívání, myšlení, zájmy, potřeby), touha být v centru pozornosti druhých, jeden z projevů hysterie, u malých dětí běžný vývojový jev
- Fenomenalismus – filozofický názor, že člověk poznává zkušenost tak, jak se mu bezprostředně jeví, skrze své počítky, a nikoliv jaká je

Mladší předškolní dítě dosud nechápe trvalost podstaty určitého objektu, je zatím fixováno jen na jeho viditelné znaky. Také ještě nemá vytvořen pojem trvalosti množiny předmětů. V tomto věku je důležitá hlavně vizuálně prezentovaná forma. Její jednoznačnost představuje určitou subjektivní jistotu, nelze o ní pochybovat. Předškolní dítě si také zpravidla všimne jen jedné vlastnosti objektu, obvykle té nejnapadnější.

Uvažování dítěte předškolního věku je dosti rigidní. Ulpívá na jednom pohledu subjektu na jeden stav, resp. vlastnost uvažovaného objektu. Předškolní dítě má tendenci upravovat si realitu tak, aby pro ně byla srozumitelná a přijatelná. Nesrozumitelnou skutečnost si vyloží subjektivně přijatelným způsobem, bez ohledu na jeho správnost. Fantazie má v tomto věku harmonizující význam. Dalším typickým znakem předškoláckého myšlení je jeho útržkovitost, nekoordinovanost a nepropojenost, chybí mu komplexní přístup.

Předškolní dítě má svůj vlastní názor na svět, který velice pěkně vyjadřuje prostřednictvím takových činností jako je kresba, vyprávění nebo hra. Zde se projevuje jak jeho způsob myšlení, tak charakter jeho emočního prožívání.

Proč rozvíjíme myšlení:

- Je základním předpokladem pro chápání souvislostí v životě, umožňuje orientaci ve všech situacích, řešit situace, vhodně reagovat (přizpůsobit se situaci nebo ji podle podmínek měnit)
- Je základem vzdělání ve všech etapách života
- Zkvalitňuje život a jeho prožívání („aha“ efekt – uvolňuje endorfiny), je přirozenou potřebou člověka
- Úzce souvisí s rozvojem řeči, smyslovým vnímáním (zrak, sluch, hmat, čich, chuť), pamětí a fantazií

Myšlení ve věkové kategorii 5 – 6 let

- umí hrát jednoduché stolní hry, ale neumí myslet strategicky; pamatuje si, kde zůstaly figurky a zvládá dobře hry, které stimulují jeho dovednosti
- dokáže spojit dvě i více myšlenek v jednu dovednost

- zvládá složitější konstrukce, skládačky a umí si poradit se stavebnicemi s menšími kostkami; začíná myslet dopředu
- vypráví vtipy, ale zatím neví, proč se jim lidé smějí
- bere v úvahu, co vidí a cítí ostatní
- začíná si dělat ve věcech pořádek; umí třídit předměty do více než jedné kategorie; je systematictější
- poznává písmena a některá slova
- zjišťuje, co se stane, když.... – sleduje a nabízí vysvětlení
- pamatuje si, co se stalo předchozího dne; také vzpomíná na události ve vzdálené minulosti

„Eiononová, 2002“

2.3 Rozvoj řeči

Jazyk je chápán a používán na úrovni myšlení. Slouží jako prostředek zpracování informací na takové úrovni, jaké dosahuje myšlení určitého jedince.

Řečové dovednosti se v průběhu předškolního věku zdokonalí ve všech svých složkách. To se projeví i rozvojem komunikačních kompetencí. Dítě dovede vyjádřit, co chce druhému sdělit. Dovede svá sdělení do určité míry přizpůsobit předpokládané úrovni posluchače. Mluví jinak k dospělému a jinak např. k dvouletému dítěti. Na druhé straně jsou v komunikačním sdělení zřejmé typické rysy myšlení předškolního dítěte jako je např. jeho egocentrismus. Předškolák se zcela běžně opomene zmínit o podstatných aspektech popisované situace. Charakterizuje tuto situaci v dimenzích své vlastní zkušenosti, která může být pro posluchače nesrozumitelná či zcela bezesmyslná. Popřípadě nesdělí všechno, protože si v rámci svého egocentrismu domnívá, že posluchač samozřejmě ví totéž, co on. Např. dítě žádalo babičku, aby mu přinesla z jeho pokojíčku panenku. Tato informace byla zcela nedostatečná, protože tam je panenka spousta. Holčička předpokládala, že babička ví, která to je a tudíž nepovažovala za nutné jí sdělit více. V komunikaci s vrstevníky, např. ve hře přechází mnohdy konverzace v monolog. Dítě je zaujaté svou činností a předpokládá u posluchače totožný postoj, popřípadě na něj zcela zapomene.

Komunikační projev předškolních dětí může být nápadný i formálně. Většina dětí, zejména na počátku této vývojové fáze, nedovede ještě správně vyslovovat a mnohé hlásky nahrazuje jinými nebo je zkomolí (tj. projevuje se u nich dětská patlavost). Příčinou může být nezralost v oblasti mluvidel, dítě je při vyslovování některých hlásek ještě nedokáže správně koordinovat. Dále může jít o nezralost v oblasti sluchové diferenciaci, kdy dítě jemnější rozdíly neslyší, a proto nemá potřebnou zpětnou vazbu. Neví, že nevyslovuje přesně. Jiným důvodem může být nedostatečná jazyková zkušenost a chybějící korekce chyb ze strany dospělých (nedostatek v oblasti učení). Ve většině případů dojde ke konci předškolního věku ke spontánnímu rozvoji správné výslovnosti a dítě přestane působit jako nezralé.

Děti se učí mluvit prostřednictvím nápodoby verbálního projevu dospělých lidí (eventuálně starších dětí), se kterými žijí a komunikují. Avšak nápodoba řeči má selektivní charakter. Předškolní děti nenapodobují všechno, co slyší.

„Vágnerová, 1997“

Řečové dovednosti ve věkové kategorii 5– 6 let

- v pěti letech zná přes 2000 slov (v osmi 6000 – 8000 slov)
- používá věty o 6–8 slovech
- umí vyjádřit pocity a vyprávět příhodu
- vyvozené všechny hlásky
- bohatou slovní zásobu
- gramaticky správné vyjadřování (skloňování, časování, pořadí slov)
- schopnost samostatného jazykového projevu (vyprávění o sobě, o rodině.)

„Einonová, 2002“

V případě jakékoliv vady řeči je potřeba spolupracovat s logopedem a začít s nápravou řeči co možná nejdříve, určitě před nástupem do školy. Doporučuje se v pěti letech.

S dítětem se má od narození hodně mluvit, zpívat, veršovat, číst!

2.4 Předmatematické představy

Propedeutika aritmetiky – základní seznámení s čísly a matematickými pojmy.
Propedeutika geometrie – prostorová orientace, pravolevá orientace a geometrické tvary.

Na osvojování matematiky ve škole se dítě připravuje vlastně celé předškolní období. Schopnosti pro matematiku jsou podmíněny a tvořeny jednotlivými dílčími složkami, které tvoří zrakové a sluchové vnímání, prostorová orientace, paměť, verbální (slovní označení), čtenářské, grafické (písemné), numerické schopnosti a usuzování.

Předškolní dítě chápe číslo jako vlastnost objektu či množiny objektů. Pojem čísla a manipulace s ním se rozvíjí postupně, na základě vrozených dispozic i zkušeností. Počítání je také omezeno fenomenismem, tj. vázaností na aktuální stav situace. Dítě si nejprve osvojí obecný pojem počtu, resp. množství a pak trvá určitou dobu, než pochopí význam jednotlivých čísel. Např. co konkrétně znamená číslo šest.

Děti mají tendenci přiřadit každému objektu jedno číslo, i když to vždycky nemusí být v pořadí správné číslo (někdy přiřadí číslo víckrát). Předškolním dítětem není zcela jasné, že nelze nějaké číslo v řadě vynechat nebo nějaký objekt počítat dvakrát. Děti si nemusí vždycky uvědomovat, že poslední číslo v řadě je zároveň počet všech zahrnutých objektů.

Předmatematické představy dětí v 5 – 6 letech

- Při počítání prvků určité množiny musí do počítání začlenit každý prvek pouze jednou a žádný nesmí vynechat (např. počítání panenek, kostek).
- Dále má osvojeno počítání do deseti, zná následnost čísel (v řadě čísel žádné nevynechá ani neopakuje).
- Ví, že na konci počítání řady prvků poslední jmenované číslo představuje celkový počet odpočítávaných prvků. Dítě by v tomto období mělo již vědět, že nezáleží na směru odpočítávání a že pořadí sčítaných prvků nemění konečný výsledek a že k činnosti lze sčítat nejen stejné, ale i tvarově či velikostně odlišné předměty.

2.5 Pozornost a pracovní zralost

Aby dítě bylo schopno při výuce využívat svoje mentální předpoklady, dílčí schopnosti a dovednosti, potřebuje mít zájem o učení a chuť poznávat. Důležitá je i schopnost tzv. záměrné (volní) koncentrace pozornosti na danou činnost (úkol); věku přiměřený smysl pro povinnost, zodpovědnost. Školní práce klade nároky na všechny kvality pozornosti – intenzitu, stálost, vytrvalost, odolnost vůči rušivým vlivům. Práceschopnost je podmíněna zejména vyzrálostí centrální nervové soustavy, ovšem úzce souvisí i se zralostí osobnosti a dosavadním stylem výchovy. Dítě by mělo být vedeno k respektování určitých pravidel, limitů, měla by být podporována jeho samostatnost, mělo by být vedeno ke zvládnutí drobných povinností (úklid hraček, oblečení, pomoc v domácnosti). (wiki.rvp.cz,)

„Gošová, 2011“

2.6 Sociální a emocionální zralost

Zda dítě dokáže dobře fungovat ve škole záleží nejen na jeho dispozicích, ale také na tom, zda umíme dítě vhodně motivovat a jak jsme schopni porozumět jeho povaze, důvodům jeho chování, jeho potřebám a možnostem. Na vyzrálost osobnosti jsou po zahájení školní docházky kladeny poměrně vysoké nároky, a to jak v oblasti emocionální, tak i sociální. Od žáka se očekává dostatečná míra emocionální stability, věku přiměřené zvládání emocí, sebeovládání, odolnost vůči frustraci.

2.6.1 Sociální zralost

Přestože má i v tomto období pro socializaci dítěte význam rodina, začíná se socializací do širšího prostředí. V mateřské škole dítě navazuje další vztahy (s kamarády, učitelkami). Osvojuje si nové role (role kamaráda, žáka), v kterých je možné pozorovat některé osobnostní vlastnosti (oblíba, dominantnost, bázlivost). Zralost předškolního dítěte se projeví v tom, jak je schopno navazovat kamarádské vztahy. Ty nejsou ještě trvalé, při výběru kamaráda se předškolák řídí pohlavím, zevnějškem či atraktivitou hračky, kterou kamarád vlastní. Rozvoj sociálních dovedností při hře, podřizovat se pravidlům úkolové hry. Ve hře může dojít k transformaci zvýšené agresivity do soupeření.

Upevňují se i pohlavní role, kde se kromě biologických charakteristik promítají faktory ze strany prostředí (rodiče i učitelé mají jiné požadavky na chlapce a jiné na dívky). Rozdíly mezi pohlavími jsou dětmi chápány i existencí typických hraček pro chlapce a děvčata či typickou barevností oblečení (např. chlapec odmítá červenou bundu, protože je to barva pro holky).

U předškolního dítěte se budují záměrnou výchovou sociální kontroly. Na základě příkazů a zákazů se započiná s osvojením norem, dítě se nachází v tzv. premorálním stadiu (po uposlechnutí/neuposlechnutí dospělého následuje odměna/trest). Přijetí a zvnitřnění norem signalizuje pocit viny, který se dostavuje, pokud dítě poruší pravidla stanovená dospělým.

Sociální dovednosti ve věkové kategorii 5– 6 let

- umí být milé, ale někdy se chová protivně a pánovitě; začíná útočit na některé děti a zkouší jim bránit, aby se připojily ke hře; se sourozenci se hádá a pere
- začíná se hádat a tato tendence se v příštích několika letech ještě zvýší; ty s kterými se pouští do sporů, však zároveň ochraňuje
- ve hře (i v životě) začíná využívat strategii; zkouší manipulovat, někdy i podvádět a klamat; lže a odmítá odpovědnost za to, co provádí
- už nevypráví o všem, co dělá; začíná v něm převažovat zřetelný pocit, že rodiče nejsou středobodem světa
- dokáže se orientovat ve větších kolektivech; sedává a povídá si se dvěma třemi dětmi; rádo potěší, ale zároveň začíná být ctižádostivé
- vyjadřuje své pocity, líbí se mu i pohádky bez obrázků; dává najevo i své emoce, když slyší smutný příběh; když je s ostatními dětmi, směje se a umí dávat najevo hrůzu a znechucení

Předškolní dítě by mělo:

- Umět odpoutat od rodičů. Mělo by zvládat své city a reakce bez křiku a pláče.
- Dále by mělo znát a dodržovat určitá základní pravidla společenského chování (vykání dospělým, zdravení, děkování, apod.).
- Nemělo by být příliš bojácné a úzkostné v kontaktu s vrstevníky a dospělými, což může negativně ovlivňovat navazování vztahů, zapojování do společné činnosti.

- Nesmíme zapomenout na samostatnost v sebeobsluze a na osvojené hygienické návyky (dítě se umí samo obléknout, obout, zapnout knoflíky, zip, zavazovat tkaničky, jíst příborem, udržovat si pořádek ve svých věcech).
- Dále by mělo umět samostatně splnit jednoduchý úkol jako např. vyřídit vzkaz.

2.6.2 Emocionální zralost

V předškolním věku je patrné bohaté emocionální prožívání, charakteristické velkými výkyvy mezi krajními polohami (dítě rychle přechází ze smíchu do pláče). Podněty z prostředí by měly být takové, aby u dítěte převažovaly kladné city. Vrcholí prožitky strachu, proto má význam klidné a nestresující působení na dítě. Sebepojetí předškolního dítěte se vztahuje k postojům a hodnocení dospělých. Dítě přebírá názor, že je špatné či dobré, protože je tak vidí maminka, tatínek nebo učitelka.

Emoce jsou faktorem, který ovlivňuje jednání a směřování dítěte. Za koho se dítě považuje a kým se cítí. Na počátku školního věku bývá dětské sebehodnocení ještě nepřesné a je ovlivněno aktuálními zážitky. Pozdější způsob definování sebe sama ovlivňuje dosažení úrovně konkrétního logického myšlení. Až přibližně v osmi letech dítě ví, kým je a co je pro něj typické.

Dítě musí být pro práci ve škole motivováno a připraveno emočně. Úspěšnost jedince ve všech oblastech života je spojována s tzv. emoční inteligencí, která hraje při zařazení dítě významnou roli. Dítě, které vstupuje do školy, potřebuje dostatek prostoru, aby se vyrovnalo s novou situací, získalo pocit, že všechno zvládne, necítilo se zaskočeno, zavaleno nároky. U nezralého dítěte se problémy s adaptací stupňují.

- Posuzovány pro vstup do školy z hlediska emocí tyto jevy:
- Adaptace na režim školy
- Kontrola okamžitých nápadů a impulsů
- Odpovídající pracovní tempo, kladný přístup k učení, ochota spolupracovat
- Převzetí nové role žáka a spolužáka, začlenění do skupiny vrstevníků
- Relativně emocionální stabilita a odolnost vůči frustracím
- Kladný postoj k sobě, přiměřená sebedůvěra

Emocionální a sociální připravenost souvisí s přijetím role školáka a předpokládá:

- Pochopení povinnosti jako nadřazeného pojmu, jako důležitý předpoklad pro přijetí role školáka
- Emoční stabilitu, odolnost vůči zátěži, schopnost odpoutat se od rodičů, schopnost zvládat drobnější neúspěchy
- Rozvoj autoregulačních procesů
- Schopnost řešit jednoduché konflikty
- Dovednost komunikovat s vrstevníky i s dospělými
- Orientaci v hodnotovém systému a schopnost respektovat běžné normy chování (např. vykat, pozdravit, požádat, poděkovat.), umět zhodnotit, co je správné nebo nesprávné
- Diferenciaci různých rolí (rozlišování chování, které je s nimi spojeno – role učitele spojena s autoritou, role žáka jako osoby podřízené, role spolužáka)

3 Hra

Prostředek, který ovlivňuje celkovou úroveň dítěte. Hra je hlavní činností, ve které probíhá proces socializace. Je významným socializačním a motivačním činitelem. Je základní psychickou potřebou. A především nejdůležitějším nástrojem výchovy dětí.

Hra je především dominantní činností předškoláka. Aby byla hra hrou, musí vycházet z přirozenosti dítěte. Na rozdíl od učení hru nelze naplánovat, lze ji pouze usměrňovat. Hra je potřebou dítěte, která přispívá k pozitivnímu ladění. Ve hře dítě symbolicky zpracovává nepříznivé zkušenosti, hra může přinášet odreagování a zmírnit napětí. Nemalý význam má hra pro rozvoj kognitivních schopností (vnímání, myšlení, představivost, paměť) a sociálních dovedností (navazování vztahů k vrstevníkům, spolupráce, tvořivost). Hra umožňuje dítěti se aktivně prosadit a tím podpořit sebedůvěru ve vlastní schopnosti.

Doba před nástupem do školy je „zlatým věkem dětské hry“. Na rozdíl od práce je však hra vždy činností symbolickou, její primární motivací není „tvorba užitkových statků“, ale má účel „sama v sobě“ (hrát si). Hrová aktivita je v předškolním věku vedena k „osamostnění“ a „neodlišování“.

Důležitou a nejpřirozenější situací pro pedagogickou diagnostiku je spontánní hra dětí, při které sledujeme:

- míru soustředění a schopnost udržet pozornost
- nápaditost a tvořivost, která je při hře uplatněna
- dodržování pravidel
- schopnost rozhodnout se pro určité řešení
- využití vlastních zkušeností dítěte
- uvědomování si vlastních chyb a poučení, které z nich dítě dokáže vytěžit
- schopnost dokončit hru
- vyrovnání se s nezdarem nebo s neúspěchem
- sociální zkušenost
- přizpůsobování, soutěžení, vyrovnání se s konfliktem

4 Diagnostika dítěte

Dovednosti a znalosti jsou formulovány v podobě očekávaných výstupů a jsou řazeny do jedenácti oblastí.

1. **Praktická samostatnost** (sebeobsluha)
2. **Sociální informovanost** (orientace v prostředí, v okolním světě i v praktickém životě)
3. **Citová samostatnost** (emoční stabilita, schopnost kontrolovat a řídit své chování)
4. **Sociální samostatnost** (soužití s vrstevníky, uplatnění ve skupině vrstevníků, komunikace, spolupráce)
5. **Komunikace a řeč** (výslovnost, gramatická správnost řeči, slovní zásoba, úroveň komunikace)
6. **Jemná motorika** (lateralita ruky, koordinace ruky a oka, držení tužky, kresba)
7. **Hrubá motorika** (celková pohybová koordinace a pohybové dovednosti)
8. **Diferencované vnímání** (sluchová a zraková analýza a syntéza)
9. **Logické a myšlenkové operace** (porovnání, třídění, řazení, řešení problémů, pozornost, představivost)
10. **Matematická představivost** (základní seznámení s čísly a matematickými pojmy, prostorová orientace, pravolevá orientace, geometrické tvary)
11. **Záměrná pozornost** (úmyslná paměť pro učení, pracovní chování, soustředěná pracovní činnost, záměrné učení)
12. V každé oblasti lze odpovědět na šest otázek.

**Dotazník pro zjištění školní zralosti dítěte.
Celková připravenost dítěte na vstup do ZŠ.**

MŠ Praha 9 – Hloubětín, Zelenečská 500, Sadská 530, 198 00

TŘÍDA:.....

JMÉNO DÍTĚTE:.....

DATUM NAROZENÍ:.....

Kolikátým rokem navštěvuje mateřskou školu: 1. 2. 3. 4.

Odklad školní docházky: **MÁ** **NEMÁ**

Navštěvuje dítě logopedickou poradnu: **ANO** **NE**

ŠKOLNÍ ROK:

Dotazník umožňuje sledovat a hodnotit základní dovednosti a znalosti předškolního dítěte.

Dovednosti a znalosti jsou formulovány v podobě očekávaných výstupů a jsou řazeny do jedenácti oblastí. V každé oblasti lze odpovědět na šest otázek.

Dotazník slouží k zjištění, na jaké úrovni rozvoje a učení je dítě před vstupem do ZŠ.

Odpověď	ano	spíše ano	spíše ne	ne
Počet bodů	1	2	3	4

1. Samostatnost (sebe-obsluha)

○ samostatně se obléká	ano × ano × ano ×	spíše ano × spíše ano × spíše ano ×	spíše ne × spíše ne × spíše ne ×	ne × ne × ne ×	říjen leden květen
○ je samostatné při jídle	ano × ano × ano ×	spíše ano × spíše ano × spíše ano ×	spíše ne × spíše ne × spíše ne ×	ne × ne × ne ×	říjen leden květen
○ zvládá osobní hygienu	ano × ano × ano ×	spíše ano × spíše ano × spíše ano ×	spíše ne × spíše ne × spíše ne ×	ne × ne × ne ×	říjen leden květen
○ udržuje kolem sebe pořádek (je schopné připravit či uklidit pomůcky, hračky apod.)	ano × ano × ano ×	spíše ano × spíše ano × spíše ano ×	spíše ne × spíše ne × spíše ne ×	ne × ne × ne ×	říjen leden květen
○ dovede si poradit s běžnými problémy (např. uklidí po sobě zbytky papírů, nalije si nápoj, utře rozlitý nápoj apod.)	ano × ano × ano ×	spíše ano × spíše ano × spíše ano ×	spíše ne × spíše ne × spíše ne ×	ne × ne × ne ×	říjen leden květen

2. Sociální informovanost (orientace v prostředí, v okolním světě i v praktickém životě)

○ vyzná se ve svém okolí (ví kde bydlí, kam chodí do školy a	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ rozumí běžným okolnostem, dějům, jevům, situacím, s nimiž se setkává (má základní poznatky o světě přírody i o životě lidí)	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ ve známém prostředí se pohybuje a vystupuje samostatně	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ dovede vyřídit vzkaz	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ dokáže si vhodně říci o to, co potřebuje	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ ví, jak se správně přechází silnice	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen

3. Citová samostatnost (emoční stabilita, schopnost kontrolovat a řídit své chování)

○ zvládá odloučení od rodičů	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ vystupuje samostatně, má svůj názor, dovede souhlasit i nesouhlasit	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ je emočně stálé, není náladové	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ při prohře či neúspěchu reaguje přiměřeně	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ dovede se zapojit do práce ve skupině, bez projevů prosazování se či naopak nezúčastnění se	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ dovede se přizpůsobit konkrétní situaci či činnosti	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen

4. Sociální samostatnost (soužití s vrstevníky, uplatnění ve skupině vrstevníků, komunikace, spolupráce)

○ uplatňuje základní společenská pravidla (umí pozdravit, požádat, poděkovat, omluvit se)	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ dokáže vyslovit a obhajovat svůj názor	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ dokáže vyjednávat a dohodnout se	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ komunikuje a spolupracuje s ostatními dětmi	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ dovede se řídit pokyny	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ komunikuje s dospělým	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen

5. Komunikace a řeč

○ Vyslovuje správně všechny hlásky	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ mluví ve větách, dovede vyprávět příběh, popsat situaci aj.	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ rozumí většině slov a výrazů	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ mluví gramaticky správně (užívá správně slov, rodu, času, čísla, tvarů, předložek)	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ má bezchybnou výslovnost, mluví jasně a zřetelně	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ má bohatou slovní zásobu	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen

Dosud nesprávné hlásky:

1. Jemná motorika

○ upřednostňuje užívání pravé či levé ruky	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ v manipulaci je zručné (skládá stavebnice, modeluje, střihá apod.)	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ umí používat příbor (vidličku a nůž)	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ od počátku ví co kreslí a záměr dodrží	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ tužku drží správně, tj. třemi prsty, s uvolněným zápěstím	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ postava má základní části těla a detaily	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen

Doplnění kresbou postavy.

2. Hrubá motorika

○ je dostatečně fyzicky vyspělé	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ dobře chodí po schodech nahoru i dolů	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ hází a chytá míč	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ udrží rovnováhu na jedné noze	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ běhá jistě a lehce	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ pohyb dovede zopakovat	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen

3. Diferencované vnímání

○ dovede složit obrázek z několika tvarů (puzzle)	ne ne ne	ano × spíše ano × spíše ne × ano × spíše ano × spíše ne × ano × spíše ano × spíše ne ×	ř íjen l eden k věten
○ nalezne rozdíly mezi předměty nebo obrázky		ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ vyhledá shodné obrázky či předměty v řadě		ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ umí rozeznat počáteční písmeno ve slově		ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ dovede vytleskat ve slově slabiky		ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ sluchem rozliší konkrétní slovo v textu		ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen

4. Logické a myšlenkové operace

○ dovede porovnávat vlastnosti předmětů	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ dovede třídit předměty dle daného kritéria (tvar, velikost, barva)	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ seřadí předměty od největšího do nejmenšího a obráceně	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ pozná předměty, které k sobě patří významově (kladivo – hřebík)	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ pozná co nepatří mezi dané předměty	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen

5. Matematická představivost

○ má vytvořený model čísla	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ rozumí základním matematickým pojmům	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ porovnává a třídí	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ spočítá počet prvků do pěti až deseti	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ nakreslí základní geometrické tvary podle slovní instrukce	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ rozlišuje vpravo a vlevo	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen

6. Záměrná pozornost a pracovní chování

○ dovede soustředit pozornost na činnosti po určitou dobu – cca 10 – 15 minut	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ úmyslně si pamatuje a záměrně využívá paměť k učení	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ dokáže přijmout úkol či povinnost	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ dokáže postupovat podle pokynů	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ činnosti dokončuje	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen
○ neruší ostatní, soustředí se na svoji činnost	ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne ano × spíše ano × spíše ne × ne	říjen leden květen

5 Slovníček pojmů

- analýza a syntéza – pojmy myšlenkové nebo faktické rozkládání celku na součásti a opětné spojování částí v celek; analýza rozlišuje na objektu prvky a syntéza je spojuje v celek
 - diagnóza – rozpoznání a pojmenování nemoci, poruchy a jejich možných příčin
 - egocentrismus – psychol. zaměření na vlastní osobu, své já (vlastní prožívání, myšlení, zájmy, potřeby), touha být v centru pozornosti druhých, jeden z projevů hysterie, u malých dětí běžný vývojový jev
 - fenomenalismus – fil. názor, že člověk poznává zkušenost tak, jak se mu bezprostředně jeví, skrze své počitky, a nikoliv jaká je
 - grafomotorika – psychomotorické činnosti, které jedinec vykonává při psaní a kreslení
 - hemisféry mozku člověka – pravá a levá polokoule mozková a mozečková
 - kognitivní procesy – poznávací procesy; psychické procesy a operace, jimiž jedinec pozná okolní svět a sebe sama; zahrnuje vnímání pozornost, představivost, paměť, myšlení a řeč
 - koordinace – řízená souhra svalů a svalových skupin při určitých pohybech, rovněž souhra
 - svalů a nervového systému
 - lateralita – stranovost, tvarová a funkční asymetrie párových orgánů hybných (ruka, noha) a senzorických (oko, ucho), je podmíněna dominancí jedné z mozkových hemisfér
 - legislativa – zákonodárství, zákonodárná moc
 - motorický – týkající se pohybu vyvolaného stažením nebo ochabnutím svalu či svalové skupiny
 - percepce – vnímání
 - sebepojetí – obraz sebe sama, komplexní obraz své osobnosti vytvářející se v průběhu interakce jedince se sociálním prostředím
 - senzomotorická koordinace – harmonické sladění smyslového vnímání a pohybů; hl. rukou
 - somatologie – tělověda – nauka o lidském těle, jeho složení a funkcích
-
- některé pojmy jsou vysvětleny přímo v textu